

Ali Cengizkan

TED Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının yeni Konser Salonu, 3 Aralık 2020'de dünyaca ünlü piyano sanatçıları Güher ve Süher Pekinel'in konseriyle açıldı. Ve tabii tartışmalarla (Foto: CSO/Twitter)

Yarışmasının üzerinden 28 yılı aşkın süre geçen, inşaatı 23 yıldır kesintilerle devam eden, kaç hükümet eskiten Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yeni binası, 3 Aralık 2020 günü Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan tarafından açıldı. Açılış da aradan geçen süredeki kesintiler, bütçe darlıkları, önceliklerin değişmesi kadar sorun oluşturdu ve Türkiye'de mimarlığın, dolayısıyla mimarların yerinin 'yok' derecesinde olduğunu bir kez daha dosta düşmana gösterdi. Oysa son yirmi yıldır hemen her gün kötülünen 'erken Cumhuriyet' ve hatta 'Tek Parti dönemi'nde, mimarlar ve sanatçılar her zaman el üstünde tutulmuştu. Bilinen en eski mimarlık yarışması, Ankara Etnografya Müzesi yanındaki Türkocağı Merkezi (bugün Devlet Resim Heykel Müzesi) için 1926'da açıldı. Mimar Kemalettin, Mimar Vedat (Tek), Mimar Muzaffer ve Giulio Mongeri gibi hocaları arasından sıyrılarak birinci olan Mimar Arif Hikmet (Koyunoğlu), binayı yapmaya hak kazandı ve Cumhuriyet'in sınırlı bütçesi ile müteahhitliği de üstlenerek inşaatı 1929'da tamamladı.

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan CSO Yeni Konser Salonu açılışında yaptığı konuşmada Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki sanat ve kültür politikalarını eleştirdi. (Foto: CSO/Twitter)

Erken Cumhuriyet'in erdemi

Erken Cumhuriyet'in mimarlığa ve planlamaya saygısı bununla da sınırlı değildi. Bildik öyküdür. Ankara Şehremaneti (Belediyesi) yeni başkentin tasarlanması ve 1924 ve 1925'te kurulacak Yeni Şehir için Carl Christoph Lörcher'e iki plan ısmarlamıştı. Şehir nüfusunun hızla ikiye katlanması nedeniyle bu planları uygulamakla birlikte, ikisi Alman ve biri Fransız üç mimar-şehir plancısı arasında uluslararası yarışma açmıştı. Bu yarışma sonucunda Hermann Jansen, Ankara'yı planlamakla görevlendirilmişti. Bu arada Türkiye'ye çağrılan Holzmeister ve Egli gibi mimarlar, devlet yapıları ve eğitim yapıları tasarlamak amacıyla hükümete ve Maarif Vekaleti'ne (Eğitim Bakanlığı) katkı için Ankara'daydılar. Cumhuriyet, kendi mimar ve plancı kadrolarını hızla oluşturduğu gibi, Türk şehirlerinin planlanması, halkevleri ve eğitim yapılarının projelerinin temin edilmesi için ulusal yarışmalar açtı. Bir yandan da İstanbul Mühendis Mektebi ve Güzel Sanatlar Akademisi gibi kaynak kurumlarda yeni Türk mimar ve plancılarının yetiştirilmesi için müfredat yenilenmesi, ülkeye bu amaçla davet edilen mimar hocalar eliyle gerçekleştirildi. Kamuoyunda yer alan yerli ve milli mimarlık arayışı da es geçilmedi. Örneğin Mimar / Arkitekt dergisi, Halkevleri ve Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından aboneliklerle desteklendi. Planlamaya, sanata, bilime büyük bir saygı duyulduğu her fırsatta gösterildi.

Kalkınmanın sanat yönü

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde bilinmekteydi ki, kalkınmanın en önemli boyutları üremek ve hurafelerle günübürlük yaşamak değil, sağlık, eğitim ve kültür alanlarında düzenli bir toplumsal gelişme sağlayarak üretmektir. Üretici bir toplum olmaktır. Gazi Mustafa Kemal'in (Atatürk) daha henüz Kurtuluş Savaşı'nın cephe yıkıntıları kaldırılmadan, kayıplarımız için bile doğru düzgün matem tutulmadan, İstanbul'daki yıllık Resim Heykel Sergilerinin Ankara'da da açılmasında ısrar etmesinin nedeni buydu. Bakanlıkların oturacağı binalar ortada yoktu; bakanlar ev paylaşıyordu. Öğrenciler yeni yetişmekteydi, doğru düzgün ziyaretçi bulunduğu da söylenemezdi ama 1925 yılından başlayarak Ankara Sergisi düzenli biçimde yapıldı.

Kalkınmanın bilim ve sanatla birlikte yürümesi gerektiğini bilen Cumhuriyet ve onun öncü aktörleri, on yıllarca bu politikaları kendi partilerinin politikası olduğu kadar, kendi aile ve kişisel tarihlerinin de parçası kıldılar. Opera ve tiyatrolar gibi, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası da her zaman bu gözde 'insan için' siyasetin önemli parçası oldu; yurt dışından gelen şefler ve gözde sanatçılardan beslendi. Almanya'nın en önemli mimarlarından Hans Poelzig tarafından tasarlanması için çaba sarf edildi, ama mimarın ömrü kendisinin ömrü yetmedi. İstanbul'un bir opera ve tiyatro sahnesine kavuşturulması ve giderek tüm kentlerin tiyatroyla ve sanat galerisiyle buluşması için çalışmalar yapıldı; örgütlenmelere gidildi.

Senfoni Orkestrası'nın Önemi

Kentler, kendi kültür insanları ve sanatçılarıyla var olurlar. Bu bilinçle Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası salonunda en ön sıradaki bir koltuk, 1938-1950 arasında Cumhurbaşkanlığı yapan İsmet İnönü'ye ayrılmıştı. Sirtında ismi yazardı. Locadan filan değil, iştirme güçlüğü nedeniyle, halka örnek olmak ve aynı zamanda halktan kopmamak içindi koltuk seçimi. Dolayısıyla 25 Aralık 1973 tarihinde Ankara'da ölümüne kadar her Cuma CSO konserlerine dinleyici olarak katılan bir eski cumhurbaşkanımız vardı.

Son yirmi yıldır ise iktidara aidiyet gösteren, bakanından gazetecisine, öğretim üyesinden kukla sendikacısına kadar 'herkes', tek parti döneminin azınlık politikaları, sermayenin zorla el değişimi, dinin baskılanması gibi konuları sık sık yineledi. Sanki kendileri tek parti döneminden daha ağır bir 'tek ses' ortamını yaratmamış gibi yaptılar bunu. Üstelik iktidar, bu 'kötülenen' politikaları birebir benimseyip ağırlaştırarak 'sermayenin el değiştirmesini', 'azınlıkların (afedersiniz) silinmesini', 'sığınmacıların köleleştirilmesini', güya 'İslami bir dava' adına gerçekleştiriyordu. Bu 'dava'nın ne olduğunu henüz bilmiyoruz.

Bir zamanlar el üstünde tutulan mimarlar

Bu davanın ne olduğunu bilmiyoruz, ya da bilmiyor gibi yapıyoruz ama bizatihi kılıçlarıyla hergün karşılaşıyoruz. CSO Konser Salonu'nun yarışma kazanan mimarları Semra Uygur ve eşi Özcan Uygur, yapının açılışına davet edilmediklerini daha önce kamuoyuyla paylaşmışlardı. 3 Aralık günü sosyal medyada gayet nazik bir dille açılışa davet edilmediklerini ve ertesi günü bilet alarak 'tasarladıkları binayı deneyimleyeceklerini' [söylüyorlardı](#):

"Kamuoyuna / 1992 senesinde mimari proje yarışmasında birinciliğini kazandığımız Atatürk Kültür Merkezi CSO Konser Salonu ve Koro Çalışma Binaları yapısının uzun ve çetrefilli hikayesinde sona doğru yaklaşıyoruz. Müellifi olduğumuz bu projenin 28 yıllık tüm serüveni bizim için çok değerli. Anıtkabir ile Ankara Kalesi'ni birbirine bağlayan aksın tam orta yerinde konumlanan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu yapısının bu sıradışı hikayesi, bugün 3 Aralık Perşembe günü açılış galası konseri ile başka bir döneme giriyor. / Biz 'Uygur Mimarlık' olarak 4 Aralık Cuma, yarın gerçekleşecek olan konsere biletlerimiz ile gidip bir daha deneyimleyemeyeceğimiz bu heyecanı yaşayacağız. Bu anıtsal yapının Türkiye Cumhuriyeti'ne kazandırılmasından onur ve mutluluk duyuyoruz."

Yeni CSO Konser Salonunun mimarları Semra Uygur ve Özcan Uygur ancak açılışa davet edilmediklerini, ertesi gün bilet alıp gideceklerini duyurduktan sonra hatırlandılar. (Foto: Twitter/UygurMimarlık)

“Mimar ve eşi hanımefendi” anlayışı

Bu sosyal mesajına tepki o denli büyük oldu ki, aynı gün Kültür ve Turizm Bakanlığı adına sosyal medyada yer alıp, sonra silinen mesajdan, “mimar ve eşi hanımefendinin” açılış konserine davet edildikleri öğrenildi. 4 Aralık sabah saatlerinde müellif iki mimar ve müteahhitle fotoğrafını paylaşan Kültür Bakanımız Mehmet Ersoy ise, “Dünya standartlarında bir eser olan ve teknolojiyi zarafetle birleştiren bir anlayışla projelendirilen CSO Yeni Konser Salonu’nun proje müellifi olan mimarları Sayın Özcan ve Semra Uygur ile yüklenici firma sahibi Sayın Behçet Çağlar’a gönülden teşekkür” ediyordu. Müellifler 4 Aralık günü bu mesajı paylaştılar: “...konuya en az bizim kadar hassas yaklaşan kamuoyunca anlaşılmiş ve başta meslektaşlarımızın çabasıyla konunun yayılması üzerine davet edilmemiz sağlanmıştır. / Mimara, tasarımcıya, sanatçıya ve düşünce insanlarına verilen değer gerek kıymeti bulması konusunda ortak paydada bulduğumuz kamuoyuna sonsuz teşekkür ederiz. Semra Uygur ve Özcan Uygur”

Kültür Bakanlığındaki liyakatsiz yapı

Sanatçıya ve mimara değer vermeyen, hak sahipliği hatırlatılınca, kadın mimarı bir ayrımcılıkla, ‘kocasının eşi’ olarak algılayan bir Kültür Bakanlığımız var. Hele hele hukukta bile yeri olan “eser sahipliği” ve “müelliflik” kavramlarından hiç haberi olmayan, ‘eser sahibine de para ödendiğine göre, onu müteahhitle bir tutabilirim’ anlayışı olan bir kültür politikası akıl alır gibi değil. Mimarların sırf bu yüzden bile, yıllardır talep ettikleri ‘Mimarlık Meslek Yasası’nın çıkarılması konusunda var güçleriyle çalışmaları gerek. Mesleğin tanınırlığının sağlanması, eğitimiyle evrensel düzey ve tanınırlığın rahatlaması, mimarın hak ettiği saygınlığın elde edilmesi büyük önem taşıyor. Kültür Bakanlığının mimarları aşağılayan üst düzey görevli ve sorumlularından kurtulmasını istemek ise bütün mimarların hakkı...